

ZPMS – Mladi raziskovalci zgodovine

»Šport skozi čas«

NEKDANJE SMUČIŠČE NA ZELENICI

Amadej Polajnar, 9. a

Mentorici:

mag. Andreja Polanšek, prof.

Simona Bertoncelj, prof.

Osnovna šola Križe, 2023

Vsebina

POVZETEK	3
UVOD IN UTEMELJITEV IZBRANE TEME.....	4
NAČRT IN METODE RAZISKOVALNEGA DELA	5
GEOGRAFSKA LEGA ZELENICE	7
SMUČIŠČE NA ZELENICI	8
KOČA NA ZELENICI	10
ŽIČNICA NA ZELENICI	13
SMUČARSKÉ ŠOLE IN TEKMOVANJA NA ZELENICI.....	17
VELIKA IMENA TRŽIŠKEGA SMUČANJA.....	19
SNEŽNI PLAZOVI	21
ZELENICA IN OSNOVNA ŠOLA KRIŽE	25
ZAPRTJE SMUČIŠČA	26
TRŽIŠKI MUZEJ	27
ZELENICA DANES	28
ANKETA.....	29
ZAKLUČEK IN UGOTOVITVE	30
VIRI IN LITERATURA	31
LITERATURA.....	31
PRIMARNI VIRI	31
ZAHVALA.....	33
Priloga 1: INTERVJUJI.....	34
POROČILO MENTORICE	Napaka! Zaznamek ni definiran.

Na naslovnici: Zgornja sedežnica na Zelenici leta 1966. Foto: Bogo Primožič. Hrani Muzej novejšé in sodobne zgodovine Ljubljana.

POVZETEK

Raziskovalna naloga predstavlja nekdanje smučišče na Zelenici.

Zelenica se nahaja v pogorju Karavank v Občini Tržič v bližini mejnega prehoda Ljubelj. Zaradi svoje lege in lahke dostopnosti je bila priljubljeno smučišče. Bila je zibelka tržiškega smučanja, na njenih strminah pa so trenirala največja imena slovenskega alpskega smučanja, kot so Bojan Križaj, Andrej Jerman in Žan Košir.

Prvi smučarji na Zelenici so v virih zabeleženi v dvajsetih letih 20. stoletja. Smučarji so na vrhu Zelenice postavili tudi planinsko kočo, ki je kar dvakrat pogorela. V šestdesetih letih je turistično podjetje Kompas na smučišču postavilo žičnice. Takrat se je začela zlata doba Zelenice, saj so jo obiskovali smučarji iz vse Slovenije in tudi iz tujine. Na njenih strminah so potekala državna in mednarodna tekmovanja, treningi Smučarskega kluba Tržič, šole v naravi in smučarski tečaji.

Leta 2012 so sedežnici zaradi zastarelosti, pomanjkanja snega in naravovarstvenih razlogov zaprli, pet let kasneje pa odstranili žičniške naprave. Danes je Zelenica priljubljena točka planincev in središče turnega smučanja ter gorskega kolesarjenja. Spomin na nekdanje smučišče in njegove zlate čase ohranja Slovenski smučarski muzej – enota Tržiški muzej.

Slika: Koča na Zelenici okoli leta 1970. Hrani Tržiški muzej.

UVOD IN UTEMELJITEV IZBRANE TEME

Prihajam iz Tržiča in že od mladih nog rad smučam. Pravzaprav je vsa naša družina zapisana smučanju. Učitelj smučanja je moj oče, odličen smučar je tudi moj dedek, ki je še vedno učitelj smučanja z licenco.

Tržič je znan po bogati smučarski tradiciji. Iz naše občine prihajajo velika imena zimskih športov: alpska smučarja Bojan Križaj, Andrej Jerman in deskar Žan Košir. Razlog uspešnosti tržiških smučarjev je bil, da je imela nekoč občina eno najlepših in najbolj zahtevnih smučišč v Sloveniji – Zelenico. Smučišče je tudi nekoliko zahtevnejše in je bilo zato odlično za treninge smučarskih reprezentanc. Prav tako pa so na Zelenico radi prihajali rekreativni smučarji tudi od daleč.

Dedek in oče sta doma večkrat pripovedovala o smučanju na Zelenici. Ker z družino danes hodimo smučat predvsem v Italijo in Avstrijo, mi je bilo zanimivo, da smo včasih v Tržiču imeli pravo smučišče.

V nalogi bom raziskoval naslednje teme:

Kdaj so ljudje začeli smučati na Zelenici?

Koliko prog oziroma žičnic je bilo na Zelenici?

Kdaj so postavili prvo žičnico?

Zakaj so smučišče zaprli in podrli žičnico?

Ali ohranjamo spomin na smučišče in smučarsko opremo?

Kaj se danes dogaja na Zelenici?

NAČRT IN METODE RAZISKOVALNEGA DELA

1. Najprej sem pregledal, ali je o Zelenici že kaj raziskanega in napisanega. Obiskal sem matično knjižnico dr. Toneta Pretnarja Tržič. Dobil sem kar nekaj literature, predvsem o zgodovini smučanja v Tržiču.
2. Zbiranje virov

Najprej sem začel zbirati **časopisne članke**. Časopisi so danes vsi digitalizirani, vendar je prebiranje člankov še vedno zamudno, a tudi zabavno. Našel sem kar nekaj člankov o Zelenici, predvsem v časopisu **Gorenjski glas**.

V **Zgodovinskem arhivu Ljubljana, enota Kranj**, ni urejene zbirke o Zelenici. Obstajajo le posamezni dokumenti.

Veliko več dokumentov sem našel v **Tržiškem muzeju**. Tržiški muzej hrani smučarsko zbirko nacionalnega pomena, v delu razstave pa je predstavljena tudi zgodovina smučanja v Tržiču s poudarkom na Zelenici. Zbirko sem si ogledal in fotografiral eksponate.

Kustos tržiškega muzeja mi je odprl digitalno fototeko, kjer sva našla kar nekaj fotografij o Zelenici. Veliko novih fotografij o Zelenici pa sem pridobil v **Muzeju novejše in sodobne zgodovine v Ljubljani**.

Arhivsko gradivo Občine Tržič sicer hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana – enota za Gorenjsko, na začetku pa veliko dokumentov pride v Tržiški muzej. Tako smo v **arhivu Tržiškega muzeja** našli še nepopisane dokumente, ki so zbrani v mapah Planinstvo v Tržiču, Zimsko športna zbirka in Smučarski klub Tržič.

Slika: V arhivu Tržiškega muzeja. Foto: Andreja Polanšek. Hrani zasebni arhiv Andreje Polanšek.

Ker gre za novejšo zgodovino, sem imel na voljo veliko **ustnih virov**. Opravi sem intervjuje z nekdanjimi in sedanjimi učitelji smučanja, nekdanjimi in sedanjimi učitelji športa v trziških osnovnih šolah. Najbolj pa sem ponosen, da sem se pogovarjal tudi z Bojanom Križajem, nekdanjim vrhunskim smučarjem svetovnega formata.

3. Izvedba ankete

Na koncu raziskovanja, ko sem že dodobra raziskal zgodovino smučanja na Zelenici, pa me je zanimalo, ali si ljudje želijo, da bi smučišče zopet obratovalo. Med občani Tržiča sem izvedel **anketo** in njene rezultate predstavili v zadnjem delu naloge.

Slika: Arhiv Tržiškega muzeja. Foto Amadej Polajnar. Hrani zasebni arhiv Amadeja Polajnarja.

GEOGRAFSKA LEGA ZELENICE

Planina Zelenica leži v severozahodnem delu Slovenije. Je del zahodnih Karavank. Nahaja se v Občini Tržič na njenem najbolj severnem delu, kjer poteka glavni greben Karavank in tudi meja z Avstrijo. Planina leži v bližini prelaza Ljubelj, čez katerega že od antike poteka pomembna trgovska pot, ki povezuje Ljubljansko in Celovško kotlino.¹

Slika: Lega planine Zelenice na zemljevidu Slovenije. Dostopno na https://sl.wikipedia.org/wiki/Planinski_dom_na_Zelenici, 24. 3. 2023.

Planina je ujeta med severna ostenja Begunjščice na jugu, grebenom na Možeh ter Vrtačo na severu, Srednjim vrhom in za njim Stolom na zahodu. Na vzhodu se odpre v Podljubeljsko dolino, na zahodu pa v dolino Završnice. Planinski dom leži na Zeleniškem sedlu na nadmorski višini 1536 metrov. To obočje je poleti pašna planina, na začetku 20. stoletja pa je pozimi postala priljubljeno smučarsko središče.²

Slika: Dolina Zelenice, marec 1967. Foto: Jože Mally. Hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine.

¹ Volk Bahun, *Snežni plazovi v Občini Tržič*, Kronika, 2020, št. 3, str. 946.

² Zelenica: stalna razstava na nekdanji zgornji postaji žičnice na Zelenici, 12. 11. 2022.

SMUČIŠČE NA ZELENICI

Območje smučišča leži v dolini med Begunjščico na jugu in grebenom Ljubeljščice na severu. Smučišče se je raztezalo na 20 hektarih, skupna dolžina prog pa je znašala 4,2 kilometra. Proge ležijo na nadmorski višini med 1088 in 1704 metrov.³

Slika: Zemljevid Begunjščice in Zelenice. Na zemljevidu so označene tudi žičnice in koča. Karavanke: osrednji del 1 : 50 000. Planinska zveza Slovenije, 2003.

Prve zapise o smučanju na Zelenici zasledimo v dvajsetih letih 20. stoletja. Smučarji so že takrat izpostavili dobro lego Zelenice, ki omogoča izvrsten sneg za smučanje še pozno v pomlad. Poleg tega je smučišče zelo lahko dostopno: » Ni pa se treba pehati do snega cele ure. Marveč smučar doseže sneg že po enourni hoji od svete Ane/Ljubelja/, do koder se lahko pripeje z vozilom. Menda ni planine pri nas, kjer bi se lahko smučarji lahko pripeljali do snega tako blizu. In ravno v tem je velka bodočnost Zelenice.«⁴

³ Obratovanje žičnice Zelenica v zimski sezoni. Dostopno na: Zelenica Gorniški učni center, https://www.zelenica.info/koledar-aktivnosti/70-smucisce_zelenica.html, 15. 12. 2022.

⁴ Romšak, Sv. Ana pod Ljubeljem, str. 296.

Slika: Pred izgradnjo žičnice so smučarji na Zelenico hodili peš. Tekmovanje za Našičev memorial, marec 1962. Foto: Svetozar Busić. Hrani Muzej novejša in sodobne zgodovine Slovenije.

Ko so v šestdesetih letih 20. stoletja na Zelenici postavili sedežnico, se je priljubljenost smučišča še povečala. Ob vznožju smučišča je v tem obdobju deloval hotel. Smučišče je bilo primerno za treninge smučarskih reprezentanc, pa tudi za rekreativne smučarje in tečajnike ter šolske šole v naravi.⁵

Slika: Smučarji na parkirišču pod Zelenico leta 1973. V ozadju je dobro viden hotel, ki je deloval v zlatih časih Zelenice. Foto: Jože Mally. Hrani Muzej novejša in sodobne zgodovine.

⁵ Polanšek, 12. 11. 2023.

KOČA NA ZELENICI

S smučanjem je povezana tudi postavitvev koč na Zelenici. Kočo so namreč leta 1929 na ravnini Zeleniškega sedla postavili tržiški smučarji, ki so jim pravili Zeleničarji.⁶

Denar za gradnjo koč so vložili Nande (Ferdinand) Jocif, Ciril Lužar, Maks Leban, Anton Sajovic, Šimen Zaletel in Tone Belehar. Jocif je kasneje postal večinski lastnik koč, zato je koča dobila ime »Jocifova koča«. Namenjena je bila predvsem smučarjem.⁷

Slika: Jocifova koča na Zelenici. Hrani Tržiški muzej.

Huda zima leta 1929

»Izredno hude zime leta 1929 se starejši planinci še spominjajo. Smučarski šport je bil v polnem razmahu. Tako je šla 2. februarja na Zelenico skupina smučarjev. Zajel jih je snežni vihar in ni dosti manjkalo, da bi vsi ostali v njem. Takrat se je rodila misel zgraditi kočo na Zelenici. Pet privatnikov, ki so premogli vsak po 9000 din, je še isto leto postavilo kočo.«⁸

⁶ Romšak, Sv. Ana pod Ljubeljem, str. 295.

⁷ Zelenica: stalna razstava na nekdanji zgornji postaji žičnice na Zelenici, 12. 11. 2022.

⁸ Romšak, Sv. Ana pod Ljubeljem, str. 295.

Jocifova koča je bila med drugo svetovno vojno požgana.⁹ Na njenem pogorišču so dijaki policijske šole, ki se je takrat nahajala v Poljčah na Gorenjskem, v 50. letih začeli graditi nov dom. Ko se je leta 1952 kadetska šola preselila v Tacen, so objekt, dograjen do tretje gradbene faze, prepustili Planinskemu društvu Tržič. Koča je bila popolnoma opremljena in slovesno odprta 19. januarja 1966.¹⁰

Slika: Predaja Doma na Zelenici leta 1952. Planinsko društvo Tržič je prevzelo kočo od miličniške šole iz Poljč. Hrani Tržiški muzej.

Slika: Transport štedilnika do novozgrajene koče. Hrani Tržiški muzej.

⁹ Romšak, *Sv. Ana pod Ljubeljem*, str. 296.

¹⁰ Prav tam.

Leta 1999 je tudi druga koča popolnoma pogorela.¹¹

Slika: Decembra 1999 je Dom na Zelenici popolnoma pogorel. Hrani Tržiški muzej.

Leta 2011 so na Zelenici odprli še tretjo kočo. V novem domu danes deluje gorniški učni center, kjer potekajo izobraževanja in usposabljanja z gorniško tematiko, planinske šole in druge dejavnosti.¹²

Slika: Tretjo kočo na Zelenici so postavili leta 2011. V njej deluje tudi gorniški učni center.
<https://www.planinsko-drustvo-trzic.si/planinske-koce/planinski-dom-na-zelenici/> , 24. 3. 2023

¹¹ Romšak, Sv. *Ana pod Ljubeljem*, str. 296.

¹² Zelenica: stalna razstava na nekdanji zgornji postaji žičnice na Zelenici, 12. 11. 2022.

ŽIČNICA NA ZELENICI

Žičnico na Ljubelju je postavilo turistično podjetje Kompas iz Ljubljane. Pri tem je sodelovalo z Občino Tržič. Podjetje Kompas je prevzelo tudi menjalnico in gostišče na mejnem prehodu Ljubelj.¹³

Prvo žičniško napravo so zgradili leta 1964. To je bila spodnja sedežnica, imenovana Zelenica I. Povezovala je Ljubelj in Vrtačo. Nato so zgradili še drugi del sedežnice – Zelenico II. Povezovala srednjo postajo žičnice Vrtačo z vrhom planine. Svečano odprtje žičnice je potekalo 4. marca 1965.¹⁴

Slika: Svečana otvoritev spodnje sedežnice Zelenica I. Foto: Svetozar Busić. Hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.

Slika: Srednja postaja Vrtača, kjer se začne sedežnica Zelenica II. Hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.

¹³ Tržič 1945-1965, str. 63.

¹⁴ Kastelic, *Otvoritev žičnice na Zelenici*, Glas, št. 18, str. 1.

Obe žičnici sta bili enosedežnici. Žičnico je izdelalo mariborsko podjetje Metalna, gradbena dela pa je opravilo gradbeno podjetje »Novogradnje« Tržič.¹⁵ Veliko delov za žičnico so izdelali kovinarski mojstri iz ključavničarske delavnice BPT Tržič.¹⁶

Sedežnica Zelenica 1 je bila dolga 1134 metrov z 206 metrov višinske razlike. Zmogljivost enosedežnice je bila 404 oseb na uro. Vozni čas je bil 8,4 minute. V primerjavi z današnjimi žičnicami je bila zelo počasna. Dolžina drugega dela žičnice je znašala 793 metrov z 275 metrov višinske razlike ter prevoznim časom 5,9 minut.¹⁷

Slika: Odprtje žičnice je pomenilo tudi odprtje novih delovnih mest. Razpis podjetja Kompas za strojnika in delavca za delo na žičnici. Glas, št. 64, str. 11.

Turistično in avtobusno podjetje Kompas je Zeleniško žičnico vključilo v svojo celotno ponudbo. Skozi celo leto je organiziralo izlete na Ljubelj iz raznih krajev Slovenije in tudi iz sosednje Hrvaške.¹⁸

¹⁵ Kastelic, Otvoritev žičnice na Zelenici, Glas, št.18, str. 1.

¹⁶ (A TM) Arhiv Tržiškega muzeja, Smučarski klub Tržič, fasc. 2, Predlog za izdelavo žičnice v mehanični delavnici BPT, 4. 12. 1959.

¹⁷ Kastelic, Otvoritev žičnice na Zelenici, Glas, št.18, str. 1.

¹⁸ Glas, Kastelic Drago, Otvoritev žičnice na Zelenici, št. 18, str. 1.

Na vrhu planine so postavili še vlečnico Ciciban, ki je bila namenjena najmlajšim, vlečnico Plano ter vlečnico Triangel, ki je bila namenjena zahtevnejšim smučarjem. Na smučišču so bile torej dve sedežnici in tri vlečnice. Zmogljivost naprav je bila 2400 smučarjev na uro.¹⁹

Slika: Sedežnici na Zelenici. Dostopno na https://www.zelenica.info/koledar-aktivnosti/70-smucisce_zelenica.htm, 15. 12. 2022. Spletna stran ni več dostopna.

Slika: Vlečnice na vrhu Zelenice. Dostopno na https://www.zelenica.info/koledar-aktivnosti/70-smucisce_zelenica.htm, 15. 12. 2022. Spletna stran ni več dostopna.

¹⁹ Zelenica, https://www.zelenica.info/koledar-aktivnosti/70-smucisce_zelenica.htm, 15. 12. 2022. Spletna stran ni več dostopna.

Slika: Vlečnica Triangel na vrhu Zelenice je veljala za zahtevnejšo progo. Hrani Tržiški muzej.

Sedežnica Zelenica je prenehala z obratovanjem 23. septembra 2012. Ustavili so jo zaradi starosti, vse strožjih državnih predpisov glede varnosti in pomanjkanja snega. Pet let pozneje so iz varnostnih razlogov z območja Zelenice odstranili ostanke žičnice. Nekaj ostankov žičnice, posebno sedeže enosedežnice je shranil Tržiški muzej. Dva sta razstavljeni v muzeju, šest pa na razstavi na Zelenici.²⁰

²⁰ Košir, *Na Zelenici boste spet lahko sedeli na originalni sedežnici*, <https://siol.net/sportal/sportal-plus/na-zelenici-boste-spet-lahko-sedeli-na-originalni-sedeznici-video-538632>, 5. 12. 2022.

SMUČARSKÉ ŠOLE IN TEKMOVANJA NA ZELENICI

V Trziču so leta 1923, po najnovejši podatkih pa leta 1920²¹, ustanovili Sportski klub Trzič, zameetek Smučarskega kluba Trzič. Klub se je v največji meri posvečal alpskemu smučanju, poleg smučarskega odseka pa je imel tudi sankasško, atletsko in kolesarsko sekcijo.²²

19. februarja 1928 je Sportski klub na Zelenici organiziral prvi Zeleniški smuk. Pokal za zmagovalca sta prispevala trziška industrialca Glanzmann in Gassner. Pokal je vrsto let prehajal iz rok v roke med klubi z Jesenic, iz Ljubljane in Trziča, 13. februarja 1938 pa so ga trziški smučarji z zmago prejeli v trajno last.²³

Tekmovanja v Zeleniškem smuku, ki so tekom desetletja postala znana po celi državi, so se končala z drugo svetovno vojno leta 1940.

22. novembra 1945 so trziški športni navdušenci ustanovili Fizkulturno društvo Trzič, ki je nasledil predvojni Sportsko (smučarski) klub.²⁴

Leta 1950 so na Zelenici prvič izpeljali Zeleniški veleslalom, ki je bil v obdobju po drugi svetovni vojni največje mednarodno tekmovanje v alpskem smučanju pri nas. Na njem so nastopali tudi veliki smučarski asi.²⁵

Slika: Plakat, ki je vabil na ogled veleslaloma na Zelenici. Zeleniški veleslalom je bil nekdanj največje mednarodno tekmovanje v naših krajih. Foto: Amadej Polajnar. Hrani Arhiv Trziškega muzeja, Zimsko športna zbirka, fasc. 9, Plakat za mednarodni veleslalom na Zelenici 27. 4. 1958.

²¹ Babšek, 6. 2. 2023.

²² Kragl, *Zgodovinski drobci župnije Trzič*, str. 409.

²³ Dekleva, *75 let smučarskega športa v Trziču*, str. 19.

²⁴ Razstava Slovenski smučarski muzeju – enota Trzič, 16. 3. 2023.

²⁵ A TM Arhiv Trziškega muzeja, Zimsko športna zbirka, fasc. 9, Plakat za mednarodni veleslalom na Zelenici 27. 4. 1958.

Po izgradnji žičnic se je število tekmovanj v alpskem smučanju na Zelenici samo še povečalo. Organizirali so številna tekmovanja, med njimi smučarska tekmovanja FIS. Tekmoval je tudi Bojan Križaj in drugi slovenki asi. Tekem na Zelenici so se udeležila tako zveneča imena kot Gustavo Thöni, David Zwilling, Marc Girardelli, Bernhard Gstrein, Thomas Stangassinger in drugi.²⁶

Slika: Evropski pokal na Zelenici marca 1983. Hrani Tržiški muzej.

Nadalje so organizirali tekstiljade, šuštarijade, veleslalom obrtnikov in delavcev ter druga razna sindikalna tekmovanja podjetij in športnih društev iz bližnjih in dalnjih krajev.²⁷

Leta 1966 so ustanovili Alpsko smučarsko šolo Tržič. Ustanovitelja šole sta bila Zdravko Križaj, trener alpskega smučanja in bivši vrhunski tekmovalci, in Janez Vagner, profesor telesne vzgoje in učitelj alpskega smučanja. Namen šole je bil opraviti selekcijo med najboljšimi mladimi alpskimi smučarji in jim nuditi za takratne čase najboljšo možno strokovno podporo. Alpska smučarska šola je sodelovala z osnovnimi šolami, izbore pa je izvedla na osnovi rezultatov, ki so jih učenci dosegli na tečajih med zimskimi počitnicami.²⁸ Šola je tako sistematično vzgajala mlade športnike v uspešne tekmovalce in postala ena izmed najbolj uspešnih in prodornih smučarskih šol v Sloveniji in širše, saj so iz nje izhajali nekateri največji slovenski smučarji, kot je alpski smučar Bojan Križaj. Alpska šola je delovala do sezone 1970/71.²⁹

²⁶ Tekme na Zelenici. Razstava Slovenski smučarski muzej – enota Tržič, 16. 3. 2023.

²⁷ Romšak, Sv. *Ana pod Ljubeljem*, str. 308.

²⁸ *Tržiški zavoji*, str. 76-77.

²⁹ Prav tam, str. 87.

Leta 1974 je iz sekcije Smučarskega kluba Tržič nastal samostojen Klub učiteljev in trenerjev smučanja (KUTS).³⁰ Klub deluje še danes, njegova glavna naloga pa je izobraževanje učiteljev in trenerjev ter obnavljanje smučarskih licenc.³¹

VELIKA IMENA TRŽIŠKEGA SMUČANJA

V času pred drugo svetovno vojno je bil zelo znan smučar **Avgust Primožič**. V zgodovino tržiškega smučanja se je zapisal z zmago na prvi smučarski tekmi v Tržiču 6. 2. 1927, večkrat pa je stal tudi na zmagovalnem odru Zeleniškega smuka.³²

Slika Avgust Primožič je zmagal na prvi smučarski tekmi v Tržiču. Hrani Tržiški muzej.

V predvojnem obdobju sta blestela **Frenk Čarman**, ki je bil leta 1933 državni prvak v slalomu in udeleženec svetovnega prvenstva v Innsbrucku, ter **Matevž Lukanc**, ki se je v svoji kolarski delavnici lotil tudi izdelave alpskih smuči.³³

Po drugi svetovni vojni je zopet zablestel Matevž Lukanc, nato pa še njegov brat **Slavko Lukanc**, ki se je 1948 udeležil tudi olimpijskih iger v St. Moritzu.³⁴ Odličen je bil tudi **Janez Štefe**, ki je leta 1952 na olimpijskih igrah v Oslu dosegel 13. mesto v smuku. Blestela sta tudi brata **Jože** in **Janko Krmelj**, povojno obdobje pa so zaznamovali še **Ludvik Dornig**, **Tine Mulej**, **Zdravko** in **Peter Križaj**, oče Bojana Križaja.³⁵

³⁰ Kavar, *90 let smučarskega kluba Tržič*, dostopno na Tržic.net, <https://www.trzic.net/2013/12/90-let-smucarkega-kluba-trzic/>, 26. 3. 2023.

³¹ Rener, 24. 3. 2023.

³² Dekleva, *75 let smučarskega športa v Tržiču*, str. 16-17.

³³ Prav tam, str. 40.

³⁴ Prvo zlato obdobje. Razstava Slovenski smučarski muzej – enota Tržiški muzej, 16. 3. 2023.

³⁵ Prav tam, 16. 3. 2023.

Sredi sedemdesetih let je nase opozoril **Bojan Križaj**, ki se je smučanja učil prav na Zelenici. Slovensko smučanje je pripeljal na svetovni zmagovalni oder in do zmag v svetovnem pokalu. Njegova dolga in uspešna smučarska pot je v osemdesetih letih sprožila val navdušenja nad smučanjem v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji.

Bojan Križaj je prvi Slovenec, ki se je prebil v svetovni vrh alpskega smučanja. Sedemkrat je zmagal v slalomu na svetovnem pokalu, na svetovnem prvenstvu v Schladmingu leta 1982 je osvojil srebro, v sezoni 1986/1987 pa je osvojil tudi mali kristalni globus v tej disciplini.³⁶

Slika: Bojan Križaj. Dostopno na Bojan Križaj, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Bojan_Kri%C5%BEaj, 21. 1. 2023.

Na Zelenici pa sta svojo pot začela tudi prvi slovenski zmagovalci v smuku **Andrej Jerman**³⁷ in **Žan Košir**. Slednji je najboljši slovenski deskar na snegu in eden najuspešnejših zimskih športnikov nasploh. V deskanju je osvojil tri olimpijske medalje, poleg tega pa en veliki in dva mala kristalna globusa ter štiri zmage v svetovnem pokalu. Je prvi Tržičan, ki je osvojil olimpijske medalje.³⁸

Slika: Žan Košir na pobočjih Zelenice. Foto Luka Rener, hrani Tržiški muzej.

³⁶ Razstava Slovenski smučarski muzej – enota Tržiški muzej, 16. 3. 2023.

³⁷ Andrej Jerman - Wikipedija, prosta enciklopedija, https://sl.wikipedia.org/wiki/Andrej_Jerman, 15. 1. 2023.

³⁸ Žan Košir – Wikipedija, prosta enciklopedija, https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%BDan_Ko%C5%A1ir, 15. 1. 2023.

SNEŽNI PLAZOVI

Tržič je širom po Sloveniji znan po bogati smučarski tradiciji, a tudi po nevarnosti snežnih plazov. Če izvzamemo žrtve, ki so jih snežni plazovi zahtevali med prvo svetovno vojno v Julijskih Alpah, velja območje Tržiča za območje z največ žrtvami zaradi snežnih plazov. V zadnjih sto letih so ti zahtevali dvajset življenj.³⁹

Zelenica je eno izmed treh najbolj nevarnih žarišč plazov. Na plazovita območja opozarjajo že zemljepisna imena, na primer najbolj strma proga na Zelenici se imenuje Plaz.

Razlogi za sprožitev plazu v gorskem svetu so različni. Lahko jih sprožijo gozdne živali, predvsem gamsi, lahko zapade velika količina snega in se plaz sproži spontano ali pa ga sprožijo ljudje, ki ne spremljajo snežnih razmer in opozoril glede nevarnosti proženja plazov. Nesreče, ki so jih na Begunjščici povzročali snežni plazovi v Slavi vojvodine Kranjske opisuje že Janez Vajkard Valvazor, ki pravi: »Tudi na gori Ljubelj pridejo včasih za prijetnostim kake neprijetnosti, zlasti pozimi. Tedaj se na cesti, ki jo je dal narediti nadvojvoda Karel v letih 1560 in 1570, pripeti kaka nesreča. Popotnike namreč pogosto preseneti kak plaz snega, ki se je bil utrgal in zgrmel navzdol, in jih zasuje tako na visoko, da se pod njim zadušijo. Takih žalostnih primerov najdeš več kot preveč v kostnicah obeh cerkva. Na vsaki strani ceste je po ena cerkev in ob vsaki cerkvi kostnica, v kateri počivajo ostanki mrtvih.«⁴⁰

V zadnjih sto letih velja omeniti štiri večje nesreče. Prva se je zgodila obmejnemu vojakom – graničarjem v šestdesetih letih 20. stoletja. Graničarji, ki so patrolirali na meji, so prihajali iz celotne Jugoslavije. Zato marsikdo ni bil vajen gibanja po gorskem terenu in je posledično večkrat prihajalo do nesreč. Tako je 13. decembra 1962 snežni plaz zasul dve skupini graničarjev, ki sta se srečali med rednim obhodom na graničarski poti pod domom na Zelenici. Plaz je zasul trinajst ljudi. Edini, ki je ostal nezasut, je takoj odkopal drugega. Skupaj sta jih rešila še deset, ki sta jih opazila v snegu. Snežni plaz pa je bil usoden za dva vojaka, ki sta ostala pod snegom.⁴¹

Nesreče so se dogajale tudi na samem smučišču. Da bi preprečili žrtve, so plazove s severnih pobočji Begunjščice že od leta 1963 začeli umetno prožiti, kar je bilo posebej pomembno, saj je obisk smučišča po izgradnji žičnice močno narastel.

Proženje snežnih plazov je v začetnem obdobju v sodelovanju s tržišskimi gorskimi reševalci izvajala Jugoslovanska ljudska armada iz karavle Ljubelj.⁴²

³⁹ Volk Bahun, *Snežni plazovi v Občini Tržič*, str. 946.

⁴⁰ Romšak, *Sv. Ana pod Ljubeljem*, str. 313.

⁴¹ Volk Bahun, *Snežni plazovi v Občini Tržič*, str. 951.

⁴² Romšak, *Sv. Ana pod Ljubeljem*, str. 314.

Karavla - manjša stavba ob državni meji za vojake, ki stražijo, nadzorujejo državno mejo.

Slika: Članek in fotografija iz Glasa o miniranju snežnih plazov na Zelenici leta 1965 (Kastelic, Plazovi so klonili. Glas, št. 29, str. 4).

Vojaki so uporabljali minomete kalibra 82-mm. Položaj minometov in topov za proženje je bil na ravnini nad planinskim domom na Zelenici, kjer so še danes vidni ostanki. Izstrelki so pogosto zgrešili in leteli preko grebena Begunjščice na njeno južno pobočje. Kasneje so minomete JLA zamenjale posadke 82-mm netrzajnih topov Teritorialne obrambe iz Tržiča. Zadetki so bili tudi točnejši, ker so domačini bolje poznali teren in razmere, ugodne za proženje plazov. Ostanke neeksploziranih min še danes najdemo na pobočjih Begunjščice.⁴³

Kljub številni varnostnim ukrepom, s katerimi so zagotavljali varnost na smučišču, je do tragične nesreče prišlo 11. januarja 1977. Takrat se je skupina 28 dijakov in treh pedagoških delavcev Šolskega centra Iskra iz Kranja vračala iz Doma pri izviru Završnice, kjer so bili v šoli v naravi. Ob obilnem sneženju in močnem vetru so se odločili za vrnitev v dolino. Kljub izredno slabim in nevarnim razmeram so se odločili za sestop na Ljubelj in ne za varnejšo pot po dolini Završnice do Most. Ko so po tri četrt ure prišli do Doma na Zelenici in zgornje žičniške postaje, so ugotovili, da tam ni

⁴³ Volk Bahun, *Snežni plazovi v Občini Tržič*, str. 952.

nikogar, saj zaradi slabega vremena in nevarnosti snežnih plazov žičnica že prejšnji dan ni obratovala.

Najprej naj bi se proti dolini spustili smučarji in tako utrdili gaz, za njimi pa še pešci. V dolino so se spustili brez varnostne razdalje. Po presmučani prvi strmini jih je v kotlu ob vznožju zajel velik plaz z Begunjščice. Zasul je devet ljudi. 16-letnega Emila Novaka so odkopali že sošolci, saj je iz plazovine gledal čevelj, vendar mu kljub oživiljanju niso mogli več pomagati. Sledila je izredno nevarna in težavna reševalna akcija. Med nenehnim sneženjem in ob veliki nevarnosti novih plazov so še prvi večer našli dijaka Matjaža Kekca in profesorja Ivana Stružnika, v naslednjih treh dneh pa še vsak dan po enega, najprej dijaka Romana Kosca, nato profesorja Jožeta Povšeta in nazadnje še enega dijaka Dušana Beštra. Vsi so bili zasuti več metrov globoko, zadnji kar 3,30 m. Na nesrečo danes opominja obeležje ob planinski poti na Zelenico.⁴⁴

Fotografija: Obeležje, ki še danes spominja na veliko nesrečo in žrtve snežnega plazu leta 1977. Dostopno na: Obletnica gorske nesreče na Zelenici. <https://www.sckr.si/tsc/obvestila/1960-obletnica-gorske-nesree-na-zelenici.html>, 25. 3. 2023.

Smrtni primer zaradi snežnega plazu se je na pobočju Zelenice zgodil tudi 13. februarja 2010. Plaz s pobočja Spodnjega Plota je zasul smučarja in deskarja. Smučarju, ki se je že spuščal, se je uspelo rešiti, deskar pa se je po pobočju šele vzpenjal. Plaz ga je odnesel 150 metrov nižje, kjer so ga našli reševalci s pomočjo organiziranega sondiranja.⁴⁵

⁴⁴ Volk Bahun, *Snežni plazovi v Občini Tržič*, str. 954.

⁴⁵ Prav tam.

Po zaprtju smučišča leta 2012 je območje Zelenice postalo poligon za turne smučarje. Nevarnost plazov pa zaradi zaprtja smučišča ni nič manjša. Tako je 2013 umrl še turni smučar, ki ga je plaz odnesel pod vrhom Begunjščice.

Popolnoma varnega zimskega dostopa do Doma na Zelenici ni, snežni plazovi z Begunjščice in Spodnjega Plota pa imajo svoje značilnosti in se običajno ne prožijo hkrati.⁴⁶

Zaradi vseh teh nesreč in smrtnih žrtev so leta 2015 ustanovili Službo za varstvo pred snežnimi plazovi na območju Zelenice, ki danes opozarja na morebitno nevarnost.⁴⁷

Slika: Miniranje plazov na Zelenici leta 1976 . Romšak, Sv. Ana pod Ljubeljem, str. 314.

⁴⁶ Volk Bahun, *Snežni plazovi v Občini Tržič*, str. 955.

⁴⁷ Služba za varstvo pred snežnimi plazovi. Dostopno na: Zavod za varstvo pred snežnimi plazovi, <https://www.zvsp.si/sluzba-za-varstvo-pred-sneznimi-plazovi>, 27. 3. 2023.

ZELENICA IN OSNOVNA ŠOLA KRIŽE

Zelenica je od Križev oddaljena slabih 15 km, zato so njeno smučišče pogosto obiskovali tudi učenci naše šole. Alpsko smučanje je bilo namreč popularno tudi v Križah. Otroci so se prvih zavojev največkrat naučili na domačem bregu, z vstopom v šolo pa so dobili možnost smučarskega tečaja. Prvi šolski smučarski tečaji so v času po drugi svetovni vojni potekali v Bukovci in na Prešelah v vzhodnem delu Križev. Po izgradnji žičnice pa je tudi kriška šola svojim učencem ponudila tečaje smučanja na Zelenici. Tečaje je organizirala Alpska šola smučanja Tržič. Tečaji so potekali med zimskimi počitnicami. Udeležba je bila prostovoljna, a vendar zelo množična, saj je tečaj marsikateremu učencu predstavljal edino možnost smučanja izven domačega kraja. Najuspešnejši so nadaljevali s tekmovalnim smučanjem v Smučarskem klubu Tržič.⁴⁸

S šolskim letom 1974/75 je Osnovna šola Križe za učence 4. razreda začela organizirati zimske šole v naravi. Največkrat jih je izvedla na prav na bližnji Zelenici.⁴⁹

„Večina učencev se je na Zelenici prvič peljala s sedežnico in prvič bivala v hotelu. Nastanjeni smo bili namreč v bližnjem Kompasovem hotelu. Dopoldan smo smučali, razporejeni v skupine glede na predznanje. Popoldan pa smo v hotelu imeli nekaj ur pouka. Najbolj pa smo se veselili večerov, ko so potekale razne družabne dejavnosti, npr. pokaži, kaj znaš. Vrhunec dogajanja pa je bil ples v pravem hotelskem disko klubu pod svetlikajočo se disco kroglo.“⁵⁰

Slika: Šola v naravi na Zelenici marca 1985. Naša Osnovna šola Križe je organizirala šole v naravi od šolskega leta 1974/75 dalje, in sicer največkrat na **Zelenici**.

⁴⁸ Šolska kronika OŠ Križe 1945-1974. Hrani OŠ Križe.

⁴⁹ Prav tam, 1974-1995.

⁵⁰ Polanšek, 2. 12. 2022.

Osnovna šola Križe je prenehala organizirati šole v naravi na Zelenici v prvi polovici devetdesetih letih. Kompasov garni hotel je namreč večkrat občasno zaprt in tako ni bilo možnosti za namestitev učencev.⁵¹

Kriški šolarji Zelenico še vedno obiskujemo v okviru planinskih pohodov, ko se povzpemo do doma na Zelenici in do Triangla.⁵²

ZAPRTJE SMUČIŠČA

Sedežnica Zelenica je prenehala z obratovanjem 23. septembra 2012. Razlogov za ustavitev sedežnice je bilo več:

- Stare in dotrajane žičniške naprave, ki so ogrožale varnost smučarjev.
- Zaprtje hotela, ki je omogočal nastanitev učencem v šolah v naravi.
- Pomanjkanja naravnega snega.
- Zelenica ni imela naprav za umetno zasneževanje in vodnih virov.
- Zaradi zaščite vodnih virov. Zelenica se namreč nahaja v vodovarstvenem območju in zaščitenem območju Natura 2000.⁵³

Pet let pozneje so iz varnostnih razlogov z območja Zelenice odstranili ostanke žičnice. Nekaj ostankov žičnice, sedeže enosedežnice je shranil Tržiški muzej. Dva sta razstavljeni v muzeju, šest pa na razstavi na Zelenici.⁵⁴

Slika: Vrata Kompasovega hotela so bila v devetdesetih pogosto zaprta. Gorenjski glas, št. 56, str. 11.

⁵¹ Jakšič, 28. 3. 2023.

⁵² Štalc, 27. 2. 2023.

⁵³ Kovačič P. Suzana: Sedežnica bo obmirovala, 4. 10. 2012. Dostopno na Gorenjski glas: spletni časopisni arhiv, <https://arhiv.gorenjskiglas.si/article/20121004/C/310049999/sedeznica-bo-obmirovala>, 1. 3. 2023.

⁵⁴ Košir Teran Alenka, Na Zelenici boste spet lahko sedeli na originalni sedežnici, <https://siol.net/sportal/sportal-plus/na-zelenici-boste-spet-lahko-sedeli-na-originalni-sedeznici-video-538632>, 5. 12. 2022.

TRŽIŠKI MUZEJ

Spomin na nekdanje zeleniško smučišče danes ohranja Slovenski smučarski muzej – enota Tržiški muzej.

V glavni muzejski stavbi je postavljena stalna razstava, ki v prvem delu prikazuje razvoj smučanja od pradavnine do današnjih dni. Razstavljene so smuči iz različnih obdobj, od bloških do najsodobnejših, ob njih pa tudi preostala oprema: smučarske palice, čevlji in oblačila. Prikazan je tudi star način izdelave smuči v kolarskih delavnicah. Drugi del razstave je posvečen zgodovini tržiškega smučanja, kjer osrednje mesto zavzema Zelenica. V tretjem delu sledi še predstavitev naših najboljših alpskih smučarjev, kjer imajo posebno mesto Bojan Križaj, Mateja Svet in Žan Košir.

Slika: Del tržiškega muzeja je tudi Slovenski smučarski muzej. Na razstavi lahko vidimo najstarejšo smučarsko opremo, ko se je smučalo s samo eno palico. Foto: Amadej Polajnar. Hrani zasebni arhiv A. Polajnar.

Slika: Del razstave Slovenskega smučarskega muzeja v Tržiškem muzeju je posvečen tudi nekdanjemu smučišču na Zelenici. Na razstavi lahko vidimo dva originalna sedeža z nekdanje žičnice, v ozadju pa je velika panoramska fotografija smučišča. Foto: Amadej Polajnar. Hrani zasebni arhiv A. Polajnar.

Tržiški muzej je leta 2020 v sodelovanju z Občino Tržič v stavbi nekdanje žičniške postaje na vrhu Zelenice postavil stalno razstavo o zgodovini smučanja na Zelenici. V prostoru je na ogled šest originalnih sedežev s prvotne sedežnice in stenski panoji, na katerih je skozi besedo in sliko opisana zgodovina Zelenice, dodani pa so še nekateri drugi smučarski eksponati.⁵⁵

ZELENICA DANES

Zelenica je danes priljubljena planinska točka, obiskujejo pa jo tudi gorski kolesarji.

Od zaprtja žičnice je Zelenica postala tudi središče turnega smučarja v Sloveniji. Društvo za razvoj turnega smučanja v sodelovanju z Občino Tržič, Gorsko reševano službo in lokalnim športnim društvom na Zelenici vsako leto tudi organizirajo državno prvenstvo v turnem smučanju, imenovano ZELENICA SKI RAID.⁵⁶

Slika: Na Zelenici zadnjih pet let poteka državno prvenstvo v turnem smučanju. Dostopno na: Komisija za gorske športe, <https://gorski-sporti.pzs.si/novice.php?pid=15528>, 15. 3. 2023.

Občasno se še pojavijo ideje o oživitvi smučišča. Eden izmed kandidatov za tržiškega župana je na zadnjih lokalnih volitvah novembra 2022 v svoj program vključil tudi oživitev Zelenice. V svoj program je zapisal, da bo v primeru zmage med drugim izgradil novo sedežnico, ki bo obratovala v vseh letnih časih.⁵⁷

⁵⁵ Babšek, 12. 1. 2023.

⁵⁶ 5. Zelenica Ski Raid / DP v turnem smučanju. Dostopno na: Komisija za gorske športe, <https://gorski-sporti.pzs.si/novice.php?pid=15528>, 15. 3. 2023.

⁵⁷ Samo Dolhar za župana, <http://samodolhar.si/>, 7. 2. 2023.

ANKETA

Potem, ko sem spoznal vso zgodovino Zelenice, me je zanimalo, ali si ljudje želijo, da bi smučišče ponovno delovalo. Zato sem se odločil izvesti anketo.

Anketa je vsebovala le eno vprašanje, in sicer **Ali podpirate idejo, da se na Zelenici obnovi smučišče z žičnicami?**

Anketa je bila anonimna.

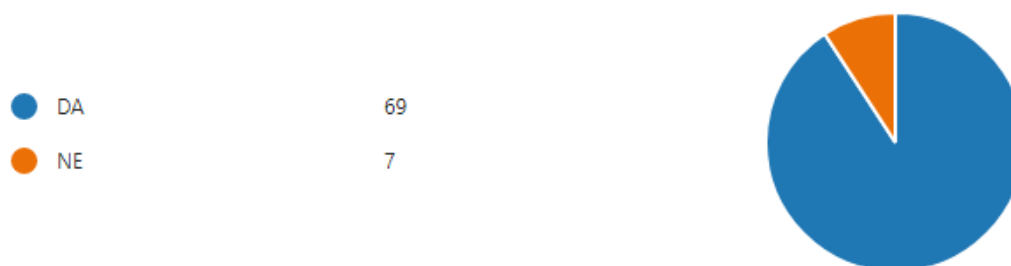
Anketo so reševali odrasli, ki so poznali nekdanje smučišče. Ankete nisem izvedel med sošolci ali mladimi, ker ne poznajo Zelenice, kot je bila nekoč.

Pri izvedbi so mi pomagali oče, dedek in mentorica. Preko elektronskih naslovov so povezavo do ankete poslali svojim znancem, po večini občanom Občine Tržič. Odgovarjali so tudi učitelji naše šole. Anketo sem izvedel v programu Microsoft Office Forms.

Na anketo je odgovorilo 76 ljudi.

Rezultati:

Idejo o obnovitvi smučišča podpira 69 od 76 ljudi, kar znese 91 %. Ideje ne podpira 7 ljudi, kar pomeni 9 %.

Ankentrirani so imeli možnost dodati svoj komentar. Tu navajam nekaj primerov:

»Zelenica je vendar naš ponos, saj tukaj sem pričela s prvimi koraki na snegu in se veselila tekmovanj, ki so se odvijala na tem pobočju. V meni še vedno tli želja po smučanju na Zelenici - spomini na otroštvo.«

»Smučišče bi bilo tako dostopnejše večjemu številu smučarskih zanesenjakov iz tega konca Gorenjske. Zaradi bližine tudi cenejše, časovno pa hkrati dostopno tudi za krajše smučarske izlete.«

»Pod pogojem, da se smučišče zaščiti pred plazovi!«

»Športni center: smučišče, sankališče na starem Ljubelju, gostinska ponudba v hotelu, poleti pa pohodništvo, kolesarjenje ... V povezavi s šolami in ministrstvom se ustanovi CŠOD v hotelu.«

ZAKLUČEK IN UGOTOVITVE

Na začetku naloge sem si zastavil šest vprašanj. Med raziskovanjem sem našel odgovore na vsa.

Kdaj so ljudje začeli smučati na Zelenici? Ljudje so začeli na Zelenici smučati leta 1920. Na vrh Zelenice so pešačili, smuči pa nesli na rami.

Koliko prog oziroma žičnic je bilo na Zelenici? Na Zelenici so delovale dve sedežnici in tri vlečnice.

Kdaj so postavili prvo žičnico? Prvo sedežnico so zgradili leta 1964.

Zakaj so smučišče zaprli in podrli žičnico? Žičnica je nehala je obratovati 23. septembra 2012. Žičnico so zaprli zaradi starosti in pomankanja snega.

Ali ohranjamo spomin na smučišče in smučarsko opremo? Spomin na Zelenico ohranja Slovenski smučarski muzej – enota Tržiški muzej, ki ima postavljeno stalno razstavo o zgodovini smučanja in tudi o Zelenici. Na razstavi lahko vidimo originalne sedeže z nekdanje žičnice, stare smuči in smučarsko opremo. Stalna razstava o Zelenici je postavljena tudi na vrhu Zelenice v stavbi zgornje žičniške postaje.

Kaj se danes dogaja na Zelenici? Zelenico danes obiskuje veliko planincev. Je priljubljeno središče turnega smučanja in gorskega kolesarjenja.

Ugotovil sem, da je bila Zelenica zelo poznano in priljubljeno smučišče. Smučišče ima lahek dostop, sneg pa se zaradi lege ohrani še pozno v pomlad. Zlato obdobje Zelenice se je začelo, ko je podjetje Kompas na smučišču postavilo žičnice. Smučišče so obiskovali smučarski reprezentanti, rekreativni smučarji in šolski otroci v času smučarskih tečajev in šol v naravi. Na Zelenici so se kalili najboljši slovenski alpski smučarji. Zelenico so obiskovali smučarji iz vse Slovenije in tudi iz tujine, predvsem s Hrvaške.

Tržičani so še danes na Zelenico zelo ponosni. Z veseljem se spominjajo smučanja na Zelenici. V anketi sem ugotovil, da občani pogrešajo smučišče. Velika večina je namreč odgovorila, da bi si želeli, da bi smučišče obnovili.

Raziskovanje je bilo zelo zabavno, ob koncu pa tudi dolgotrajno. Zanimivi so mi bili obiski muzeja in arhiva, kjer sem našel kar nekaj novih fotografij in dokumentov. Od vsega pa so mi bili najbolj zanimivi ustni viri oziroma intervjuji.

VIRI IN LITERATURA

LITERATURA

70 let gorske reševalne službe v Trziču: *zbornik Društva GRS Tržič (1997/2007)*. Tržič 2007.

Dekleva Jože, Janez Kavar, *75 let smučarskega športa v Trziču*. Tržič 1998.

Kragl Viktor, *Zgodovinski drobci župnije Tržič*. Tržič 1936.

Marin Antonija, Jože Klofutar, *Od sokolskega do športnega društva Tržič 1903-2003*. Tržič 2004.

Polanšek. Andreja, 150 let Osnovne šole Križe, *Mostovi*: glasilo Osnovne šole Križe. Križe 2009.

Romšak Jože, *Sv. Ana pod Ljubeljem: ob 500-letnici izgradnje cerve sv. Ane*. Podljubelj 2019.

Tržič 1945-1965. Tržič 1965.

Tržiški zavoji: zgodovina poučevanja smučanja v Trziču. Tržič 2009.

Volk Bahun Manca, Matija Zorn. Snežni plazovi v Občini Tržič. *Kronika: Iz zgodovine Tržiča*, 2020, let. 68, št. 3, str. 945-958.

Vsi naši olimpijci. *Mostovi: glasilo Osnovne šole Križe*. Križe 2000.

PRIMARNI VIRI

PISNI VIRI:

- ARHIVSKI VIRI

(A TM) Arhiv Tržiškega muzeja, Planinstvo, fasc. 1, zgibanka Tržiške planine, 1957.

(A TM) Arhiv Tržiškega muzeja, Smučarski klub Tržič, fasc. 2, Predlog za izdelavo žičnice v mehanični delavnici BPT, 4. 12. 1959.

(A TM) Arhiv Tržiškega muzeja, Smučarski klub Tržič, fasc. 2, Razpis za mednarodni veleslalom na Zelenici, 13. 4. 1959.

(A TM) Arhiv Tržiškega muzeja, Smučarski klub Tržič, fasc. 2, 10. tradicionalno mednarodno smučarsko tekmovanje v alpskih disciplinah, 5. 1. 1959.

(A TM) Arhiv Tržiškega muzeja, Zimsko športna zbirka, fasc. 9, Plakat za mednarodni veleslalom na Zelenici 27. 4. 1958.

(A TM) Arhiv Tržiškega muzeja, Zimsko športna zbirka, fasc. 8, Zgibanka IV. Tradicionalno mednarodno tekmovanje v veleslalomu na Zelenici, Tržič, 25. aprila 1954.

- DOKUMENTARNO GRADIVO

Šolska kronika Osnovne šole Križe. Hrani OŠ Križe.

Razstava Slovenski smučarski muzej – enota Tržiški muzej. Kustosinja Jana Babšek, 16. 3. 2023.

Zelenica: stalna razstava na nekdanji zgornji postaji žičnice na Zelenici. Občina Tržič v sodelovanju s Tržiškim muzejem. Kustosinja Jana Babšek, 12. 11. 2022.

- ČASOPISNI VIRI

Glas, Kastelic Drago, Otvoritev žičnice na Zelenici, št. 18, 6. 3. 1965, str. 1.

Glas. Kastelic Drago. Plazovi so klonili, št. 29, 10. 3. 1965, str. 4.

Glas. Razpis za delovna mesta, št. 64, 21. 8. 1965, str. 11.

Gorenjski glas. Thaler B.: Gostov ni, vrata zaprta: Ljubeljski hotel sredi turistične sezone zaprt, št. 56, 16. 7. 1999, str. 11.

Gorenjski glas, Kovačič P. Suzana: Sedežnica bo obmirovala, 4. 10. 2012. Dostopno na Gorenjski glas: spletni časopisni arhiv, <https://arhiv.gorenjskiglas.si/article/20121004/C/310049999/sedeznica-bo-obmirovala>, 1. 3. 2023.

Gorenjski glas, Kovačič P. Suzana: Z žičnice bodo sneli sedeže, 20. 8. 2015. Dostopno na Gorenjski glas: spletni časopisni arhiv, <https://arhiv.gorenjskiglas.si/article/20150820/C/150829999/z-zicnice-bodo-sneli-sedeze>, 1. 3. 2023.

Gorenjski glas, Kovačič P. Suzana: Zelenica je več kot smučišče, 11. 5. 2012. Dostopno na Gorenjski glas: spletni časopisni arhiv, <https://arhiv.gorenjskiglas.si/article/20120511/C/305119990/zelenica-je-vec-kot-smucisce>, 1. 3. 2023.

Gorenjski glas, Šubic Ana: Na Zelenici podrli sedežnico, 19. 8. 2017. Dostopno na Gorenjski glas: spletni časopisni arhiv, <https://www.gorenjskiglas.si/article/20170819/C/170819777/1013/September>, 7. 1. 2023.

- SPLETNE STRANI

5. Zelenica Ski Raid / DP v turnem smučanju- Dostopno na: Komisija za gorske športe, <https://gorski-sporti.pzs.si/novice.php?pid=15528>, 15. 3. 2023.

Andrej Jerman - Wikipedija, prosta enciklopedija, https://sl.wikipedia.org/wiki/Andrej_Jerman, 15. 1. 2023.

Košir Teran Alenka, Na Zelenici boste spet lahko sedeli na originalni sedežnici, <https://siol.net/sportal/sportal-plus/na-zelenici-boste-spet-lahko-sedeli-na-originalni-sedeznici-video-538632>, 5. 12. 2022.

Obletnica gorske nesreče na Zelenici. Dostopno na: Šolski center Kranj, <https://www.sckr.si/tsc/obvestila/1960-obletnica-gorske-nesree-na-zelenici.html>, 25. 3. 2023.

Obratovanje žičnice Zelenica v zimski sezoni. Dostopno na: Zelenica Goriški učni center, https://www.zelenica.info/koledar-aktivnosti/70-smucisce_zelenica.html, 15. 12. 2022.

Planinski dom na Zelenici. Dostopno na: Wikipedija, prosta enciklopedija, https://sl.wikipedia.org/wiki/Planinski_dom_na_Zelenici, 24. 3. 2023.

Samo Dolhar za župana, <http://samodolhar.si/>, 7. 2. 2023.

Služba za varstvo pred snežnimi plazovi. Dostopno na: Zavod za varstvo pred snežnimi plazovi, <https://www.zvsp.si/sluzba-za-varstvo-pred-sneznimi-plazovi>, 27. 3. 2023.

Slovenski smučarski muzej. Dostopno na: Tržiški muzej, <https://www.trziski-muzej.si/trziski-muzej-pollakova-kajza>, 5. 12. 2022.

Žan Košir - Wikipedija, prosta enciklopedija, https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%BDan_Ko%C5%A1ir, 15. 1. 2023.

USTNI VIRI:

Babšek Jana, 53 let, 2023, zapis hrani Andreja Polanšek

Jakšič Štefan, okoli 75 let, 2023, zapis hrani Andreja Polanšek

Knific Bojan, 51 let, zapis hrani Amadej Polajnar

Križaj Bojan, 66 let, 2023, zapis hrani Amadej Polajnar

Polajnar Alojz, 2022, zapis hrani Amadej Polajnar

Polajnar Nejc, 41 let, 2022, zapis hrani Amadej Polajnar

Polanšek Andreja, 48 let, 2022, zapis hrani Amadej Polajnar

Rener Anže, 47 let, 2022, zapis hrani Amadej Polajnar

Štalc Dragica, 64 let, 2022, zapis hrani Andreja Polanšek

ZAHVALA

Raziskovalna naloga je zahtevala veliko dela. Pri tem so mi pomagali številni ljudje.

Najprej gre zahvala mojemu dedku Alojzu Polajnarju in mojemu očetu Nejcu Polajnarju, ki sta mi povedala veliko zanimivega o smučišču Zelenica.

Hvala ge. Jani Babšek, direktorici Tržiškega muzeja in dr. Bojanu Knificu, kustosu Tržiškega muzeja.

Posebna zahvala velja tudi g. Bojanu Križaju za opravljen intervju.

Hvala učiteljici ge. Simoni Bertoncelj, ki je nalogo lektorirala, in učitelju športa g. Anžetu Renerju za strokovne nasvete. Hvala tudi vsem, ki ste rešili anketo.

Posebna zahvala pa gre tudi moji mentorici in učiteljici Andreji Polanšek, ki mi je pomagala oblikovati nalogo in me ves čas spodbujala k delu.

Priloga 1: INTERVJUJI

NAJBOLJŠE SE JE BILO SPUSTITI S TRIANGLA:

intervju z Bojanom Križajem dne 1. marca 2023, opravil Amadej Polajnar

Kakšni so vaši spomini na Zelenico?

Na Zelenici smo začeli smučati, smučali smo v vseh pogojih. In smo postali odlični v vseh formatih.

Katera je bila vaša najljubša proga na Zelenici?

Najslabše je bilo, če smo morali smučat po ravnini, najboljše pa se je bilo spustiti po Trianglu in potem naprej čez plaz.

Do katerega vašega leta/starosti ste trenirali samo na Zelenici? Kdaj ste začeli trenirati tudi na drugih smučiščih?

Trenirali smo v Tržiču za farovžem v Hrastah, Zelenica pa je bila naš drugi dom tudi takrat, ko smo začeli smučati na drugih smučiščih.

Kakšni so bili vaši občutki, ko so Zelenico zaprli?

Načeloma sem bil zelo jezen, predvsem na ljudi, ki jim je bilo takrat tako malo mar za Zelenico. S tem pa so pokopali tudi smučanje v Tržiču.

Ali mislite, da bi bilo dobro, če bi smučišče na Zelenici spet oživel?

Dobro bi vsekakor bilo, ampak se bo težko zgodilo. Težko bo najti investitorja, ki bo pripravljen vložiti denar v smučišče, ki ima slabe snežne pogoje.

Slika: Moj dedek na levi in Bojan Križaj na desni. Hrani zasebni arhiv Alojza Polajnarja.

NA ZELENICI BI SE LAHKO OTROCI UČILI SMUČATI:

intervju z gospodom Nejcem Polajnarjem, mojim očetom dne 9. marca 2023.

Kje si treniral in kateri so tvoji največji uspehi?

Pri SK Tržič, največji uspehi pa so bili uvrščanje v deseterico na državnih tekmovanjih.

Kakšni so tvoji spomini na Zelenico?

Zelo lepi, saj sem se tam naučil smučati, družili smo se, hodili v šolo v naravi. Moja najljubša proga je bil plaz zaradi strmine ter pogleda na dolino in Begunjščico. Najprimernejša proga za trening pa je bil Triangel.

Do katerega vašega leta/starosti ste trenirali samo na Zelenici? Kdaj ste začeli trenirati tudi na drugih smučiščih?

Do 10., 11. leta, nato smo hodili v Avstrijo v Bodental, kjer smo lahko trenirali po progi (med vratci).

Kakšne so bile prednosti in slabosti Zelenice v primerjavi z drugimi smučišči?

Slabosti so bile stare naprave in senčna lega z malo sonca, dobre strani pa so bile bližina smučišča, občutek domačnosti in lepota narave.

Kakšne so bile žičnice v primerjavi z današnjimi?

Resno zastarele.

Kakšni so bili vaši občutki, ko so Zelenico zaprli?

Do zadnjega sem smučal tam, bilo je nostalgичno.

Kakšno je tvoje mnenje o oživitvi smučišča?

Mislim, da je Zelenica še kako živa, saj je odlična za turno smučanje. Toliko ljudi kot je na Zelenici sedaj tam jih ni bilo, ko je smučišče še polno obratovalo. Dobro bi bilo za otroke postaviti kako napravo, da bi se lahko učili smučati in bi lahko imeli šolo v naravi.

SUPER BI BILO, ČE BI ZELENICA SPET DELOVALA:

intervju z gospodom Alojzom Polajnarjem, mojim dedkom dne 1. marca 2023.

Kje si treniral?

Pri Smučarskem klub Tržič in pri Smučarskem klubu Jesenice.

Kateri so tvoji največji uspehi?

Državni mladinski prvak Jugoslavije v veleslalomu leta 1972, slovenski mladinski prvak v slalomu 1972 in 3. mesto v mladinskem prvenstvu Balkanijada leta 1973.

Kakšni so tvoji spomini na Zelenico?

Zelenica je bila nepozabna. Bilo je tržiško smučišče, na katerem smo se kalili smučarji Tržiča. Alpska šola smučanja Tržič je imela treninge pretežno na Zelenici.

Katera je bila tvoja najljubša proga na Zelenici?

Smučišče prvega in drugega dela plazu, ker je bila zelo raznolika in dovolj dolga.

Katera proga je najprimernejša za treninge?

Za treninge slaloma je bil najprimernejši Triangel do kočice na Zelenici, za veleslalom pa proga po plazu.

Do kdaj si treniral samo na Zelenici? Kdaj ste začeli trenirati tudi na drugih smučiščih?

Na Zelenici sem pretežno treniral v pionirski kategoriji. V mladinski kategoriji pa smo smučali predvsem na ledeniku pod Prisojnikom pod Vrščem, v kranjski gori in na Kaprunu v Avstriji.

Kakšne so bile prednosti in slabosti Zelenice v primerjavi z drugimi smučišči?

Prednosti Zelenice sta bili domače smučišče in njena lepota, slabost pa je bila nevarnost snežnih plazov.

Kakšne so bile žičnice v primerjavi z današnjimi?

Zastarele, mrzle in počasne.

Kakšni so bili tvoji občutki, ko so Zelenico zaprli?

Žalostni, ker je bilo to naše domače smučišče.

Ali misliš, da bi bilo dobro, če bi smučišče na Zelenici spet oživel?

Super bi bilo, če bi Zelenica spet obratovala.